

SLOMŠEK,

pervi pedagog v novejših časih.

Slomšek škof.

Ni čuda tedaj, da je knezoškof France Kutnar preserčno ljubil korarja Slomškega. Sicer ni družega želel, kakor da bi ga zmirom pri sebi imel; ker mu je pa bilo blagor cele škofije več pri sercu, kakor lastna oseba, mu je vendar prigovarjal, da naj sprejme spraznjeno opatijo v Celji, da bi bil tam, ko je škofija bolj oddaljena, on škofova desna roka in oko. Volja višjega pastirja mu je bila volja božja, in tako se je preselil mesca aprila l. 1846. v Celje; vsi so ga z veseljem pričakovali, in Celjanom se je prikazal pri procesiji sv. Marka; njegova prva pot po mestu je bila namenjena pokori. — Pa že 30. maja tega leta ga je izvolil prevzvišeni nadškof solnograški, Friderik knez Švarcenberg za lavantinskega škofa, da postane vreden naslednik Franceta Kutnarja, kateri je bil med tem umerl, in po katerem je, preden je šel iz Lavanta, mertvaški govor imel. —

„Ljudski glas, božji glas“ je navaden pregovor, in tukaj se je pa v resnici spolnil. Vse je želelo Slomškega za škofa, in radost je bila povsod velika, ko so slišali njegov poklic na škofov sedež. Vendar da ostanemo pri svojem predmetu, povedali bomo le, kaj je Slomšek na škofovem sedežu storil za ljudske šole.

Nekdanji žalostni stan ljudske šole med Slovenci poznajo častiti braveci iz lastne skušnje, ali so vsaj slišali od njega, in nekaj smo že tudi tukaj o tem govorili; povedali smo pa tudi, kaj je Slomšek storil špiritual, nadfajmošter in škofijski ogleda za ljudske šole; vendar določno pomagati je le mogel, ko je bil škof — in l. 1848. mu je ponudilo lepo priliko.

Komaj je bila narodna enakopravnost v Avstriji izrečena in vsaj v principu spoznana, pokazala se je vnebovpijoča krivica, da so hotli po ljudskih šolah Slovence ponemčevati. Vlada sama je spoznala, da je treba ljudsko šolo prestrojiti na bolj narodni podlagi; a kje najti moža, zadosti zvedenega, skušenega in rodoljubnega, da bi pomagal vladi s svetom in delom?

Takošnega moža je iskal minister Thun, in dobil ga je Slomškega. Marljivo, zaupljivo in odkritoserčno sta si dopisova-

la ta dva verla možaka skozi 4 leta; iz njih pisem vidimo dva moška značaja, takošne dušne blagosti, kakoršna je malokje; oba živo navdušena in pripravljena vse storiti za imenitno idejo — vesoljno ljudsko omiko. Njih vrednost verstniki niso spoznali, a potomci bodo vedili to ceniti, in če tudi nista v vseh rečeh pravo zadela, vendar prizadevala sta se vedno za naj boljše. Pozabiti pa ne smemo, da je bilo tukaj narediti čisto novo učilno osnovo; bolj popolnoma ima postati še le po večletni skušnji; zapreke so bile tudi neizrečeno velike: od ene strani stare presoje, od druge pa želje po ločenji; treba je bilo med prenapeto nemščino in slovensčino najti srednje poti.

Minister ga je povabil, naj razodene svojo misel zastran osnove ljudskih šol, ter ga zagotovi, da v tej reči ne bo ničesar ukazal, da bi se poprej z njim ne posvetoval. Slomšek se veselo ponudi, ter reče, da je njegova sveta dolžnost skerbeti za povzdigo ljudske šole po vsi svoji moči. Zaveže se, da hoče pregledati vse šolske bukve in preskerbovati, da se potrebne nove izdelajo.

Da bolj varno napreduje v tej silno važni reči, naprosi naj boljše učenike po škofiji, da naj mu povedo, kakošne nove bukve naj se ponjih mislih vpeljejo, in naj mu odgovoré na posamesne vprašenja. Najdejo se cele pole posamesnih bukev, ktere je predložil ministerstvu. Tu vidimo, da se je serčno pogajal za nemško-slovenske šole tam, kjer je bil potreben nemški jezik. Sam je spisal za takošne namešane šole primerjavno slovensko - nemško slovnico. *) Poiskal si je naj bolj sposobnih učiteljev, da mu izdeljujejo nove šolske knjige; dajal jim je prav na drobno izdelane načerte, in je zopet vse poslanske rokopise sam pregledoval in popravljaj.

Tako so bile po versti vse šolske bukve od prvega začetka noter do ponavljavne šole pripravljene in predložene; za „Ponovilo“ pa je Slomšek posebno skerbet. „Prizadeval sem se, da si pridobim naj boljše moči v svoji okolici; naznanil sem jim tvarino in obliko, spisane sestavke sem pregledoval in izbiral. To „Ponovilo“ ne ponavlja le šolskih naukov za bolj odraslo mladost, ampak je tudi pripravna domača knjiga za mladost, ktera šoli odraste, ker se ozira povsod na praktično življenje“. In v resnici so te bukve izdelane s toliko prid-

*) Njegova slovnica pa je bila bolj težka od sedanje praktične slov.-nemške gramatike, ali pisana je bila v ravno takem zmislu.

nostjo in z znanstveno vednostjo, da se skoraj ničesar v njih ne pogreša, kar je za te leta vediti potrebno, in kar more mladost razumeti. Tudi minister je te bukve posebno pohvalil, ker „ponavljanje posebno pospešujejo in so tudi slovenskemu ljudstvu po deželi v praktičnem življenji posebno koristne, ker budé vero in se ustavljajo zapeljivim naukom“.

Ko se je pa čez več let knezoškof v svojo žalost prepričal, da nekteri učeniki ne umejo rabiti teh bukev, je razglasil še na večer svojega življenja v „Drobtinica“ l. 1862 (st. 275) kratek navod, kako naj se rabijo z naslovom: „Kratko vodilo za malo in veliko berilo. Učiteljem dober svet“.

Svet je spoznal njegove zasluge v šolstvu, kakor se je tudi spodobilo; knezoškof sekovski Jožef Ot. žl. Ravšer pravi (l. 1850.), da „so šolske knjige popolno namenu primerne, in da tudi glasno pričajo, kako je njih pisavec umen in v resnici pobožen“.

Rudmaš, šolski svetovavec, pravi, da on ne pozná drugačnega zdravila za ljudske šole; šolam, v katerih Slovencev ne poznajo ali jih imajo za pol Nemce, pomagati se ne more. Vsakdanja skušnja jih je že davno obsodila; vendar nekteri tega le nočejo slišati i. t. d. V ministerijalnem razpisu se bere: „Srečo si smemo vošiti, da smo dobili moža, ki je v to poklican, veljaven, učen in skušen tako, da se sme od tega dela, ktero je v prid šolskih otrok, pričakovati dobrega izida“.

To silno važno dopisovanje je terpelo štiri leta, in ako bi kdo zgodovino naših šol pisal, bo tukaj najdel naj imenitnejše reči; „kaže nam pa tudi, da je Slomšek vladi vselej zvesto in z veseljem pomagal, kedarkoli ga je potrebovala, in da je Slomšek dvoje verste bukev spisal; eno za čisto slovenske, druge za slovensko - nemške šole. *) Vidi se pa iz tega, da Slomšek v narodnih rečeh ni bil prenapet, in je rad pustil nemškemu jeziku pravico v krajih, kjer je njegovo znanje ljudstvu koristilo — ali mu je še celó potrebno bilo. Ravno on je bil, ki se je potegoval za namešane šole, in je tudi njegova obveljala; ni maral, da so ga zato prenapetneži zaničevali. V nekem kraji so mu „miserere“ odpeli, kakor da bi bil umerl za narodno reč in v nekem časopisu se je bralo: „Slišalo se je

*) Da se pové resnica, moramo omeniti, da bukve pri nas navadno, kakor slov. nemški „Abecednik“, „Pervo in drugo berilo“, „Prakt. slov. nemška gramatika“ niso samo Slomščekovo delo.

šumenje perut, ko je angel iz nebes padel“. Rad je potem takemu, kdor je govoril zoper prenapeto narodnost, smeje pravil: „Pazite, da tudi Vi ne pridete med zaveržene angele“.

Le eni reči se je določno ustavljal, namreč nemsčini v ljudski šoli pri keršanskem nauku. Zoper to zlo rabo je Slomšek terdo na pete stopal, in v njegovi vlogi do ministerstva dne 15. junija l. 1852. beremo, da se podučevanje v sveti veri, ne sme nikdar za podučevanje v jeziku obračati, ampak v keršanskem nauku naj se podučuje v tistem jeziku, kakor se v cerkvi božja beseda oznanuje; čisto nepotrebno je tedaj slovensko-nemske katekizme zopet natiskovati.

Toliko je tedaj Slomšek storil za ljudske šole; domače slovstvo je pa povzdigoval, ker je ali sam pisal, ali veliku dušno druge pisatelje podpiral, ali jim dobro svetoval.

Da je on začel „Drobtinice“ spisovati, smo že povedali, tudi ko je bil škof, je nevtrudeno delal in pisal za nje. Blížeje ko je bil smerti, toliko bolj pridno je pisal; čutil je, da se mu smert bliža, in vendar je še imel svojemu ljudstvu, ktereга je serčno ljubil, še toliko povedati.

Novo obširno delo, katero je škof dal svojemu ljudstvu, je bilo „Življenje svetnikov“. Sam je napravil načert za to delo; odbiral je življenjopisje, katero je bolj podučljivo kmetu in rokodeltu, in sam je spisal veliko životopisov.

Kdor koli je imel kakošno slovstveno delo, rad je poprosil njega dobrega svéta, ter ga dobil ljubeznjivo in previdno; še celó iz tujih škofij so mu večkrat bukve pošiljali, da jih pregleda in poterdi. Dosti je bilo, da je stalo njegovo ime spređaj; gotovo so take bukve dobro prodajali.

S posebno radostjo pozdravil je pa društvo sv. Mohorja, katero se je osnovalo l. 1851. v Celovcu, da se izdajajo dobre knjige za ljudstvo. Več let je temu društvu dajal čisti donesek iz „Drobtinic“, in v posebno tolažbo mu je bilo, da je pri njegovem odhodu iz Koroškega višji pastir kerški to društvo v svojo pokroviteljstvo sprejel.

(Konec sledi.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XLV.

U. Metelko piše tudi Hrovat, Hrovaško (Kroat, Kroa-